

ISSN 2080-1807

TORUŃSKIE STUDIA BIBLIOLOGICZNE
2015, nr 2 (15)

Adrian Uljasz

Instytut Historii

Uniwersytet Rzeszowski

e-mail: adrianuljasz5@wp.pl

Listy ludzi pióra związanych z Lublinem i Lubelszczyzną do profesora Feliksa Araszkiwicza (część I)

DOI:<http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2015.019>

STRESZCZENIE: W artykule jest prezentowany wybór listów do historyka literatury Feliksa Araszkiwicza z Lublina (1895–1966). Araszkiwicz był profesorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Z bogatego zbioru rękopisów autorstwa polskich pisarzy, badaczy literatury i publicystów dostępnego w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie wybrano korespondencję autorów związanych z Lublinem i Lubelszczyzną: Franciszki Arnsztajnowej (1865–1942), Marii Bechczyc-Rudnickiej (1888–1982), Anny Kamieńskiej (1920–1986), Zygmunta Klukowskiego (1885–1959), Józefa Nikodema Kłosowskiego (1904–1959), Jerzego Krzysztonia (1931–1982) oraz Ewy Szelburg-Zarembiny (1899–1986). Teksty uzupełniono przypisami.

SŁOWA KLUCZOWE: Araszkiwicz Feliks (1895–1966), Arnsztajnowa Franciszka (1865–1942), Bechczyc-Rudnicka Maria (1888–1982), Kamieńska Anna (1920–1986), korespondencja, Klukowski Zygmunt (1885–1959), Kłosowski Józef Nikodem (1904–1959), Krzysztoń Jerzy (1931–1982), Szelburg-Zarembina Ewa (1899–1986).

Wstęp

Cenne źródło w badaniach nad biografiami i spuściznami pisarzy oraz uczonych stanowi ich korespondencja. Poniżej zostanie zaprezentowany wybór listów pisanych do historyka literatury Feliksa Araszkiwicza z Lublina, który żył w latach 1895–1966. Z bogatego zbioru rękopisów autorstwa polskich pisarzy i badaczy literatury¹ wybrano korespondencję autorów związanych z Lublinem i Lubelszczyzną: Franciszki Arnsztajnowej, Marii Bechcycz-Rudnickiej, Anny Kamieńskiej, Zygmunta Klukowskiego, Józefa Nikodema Kłosowskiego, Jerzego Krzysztonia oraz Ewy Szelburg-Zarembiny.

Adresat korespondencji, Feliks Araszkiwicz, urodził się 14 stycznia 1895 r. na Lubelszczyźnie, we wsi Zamołodycze powiatu włodawskiego, z małżeństwa urzędnika Rudolfa Araszkiwicza z Ireną z Araszkiwiczów². Rudolf Araszkiwicz w momencie urodzin syna pełnił funkcję sekretarza urzędu gminy Turno³. Pierwszy etap edukacji przyszłego uczonego stanowiła nauka w czteroklasowej rosyjskiej szkole powszechnej w Żelechowie powiatu garwolińskiego, po której ukończeniu rozpoczął kształcenie na poziomie gimnazjalnym⁴. W 1913 r. Feliks Araszkiwicz uzyskał maturę w polskiej Prywatnej Męskiej Szkole 8-klasowej Filologicznej Stanisława Śliwińskiego w Lublinie, nazywanej Szkołą Lubelską⁵. Jako gimnazjalista działał w konspiracyjnym ruchu niepodległości-

¹ Wojewódzka Biblioteka Publiczna [dalej: WBP] im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2065 Korespondencja Feliksa Araszkiwicza z lat 1924–1966 w sprawach zawodowych, wydawniczych i literackich, passim.

² WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064 Papiery osobiste Feliksa Araszkiwicza z lat 1895–1962, k. 1 (odpis metryki urodzenia Feliksa Araszkiwicza, datowany: 4.08.1923); J.Cz. [J. Czachowska], *Araszkiwicz Feliks 1895–1966*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, opracował zespół pod red. J. Czachowskiej i A. Szałagan, t. 1: A–B, Warszawa 1994, s. 52.

³ S. Fita, *Feliks Araszkiwicz 1895–1966*, Lublin 1995, s. 5–6.

⁴ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 161 (biogram Feliksa Araszkiwicza – maszynopis podpisany przez niego odręcznie na k. 162 i datowany jego ręką na tejże karcie: 20.01.1954, Lublin).

⁵ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 5–7 (świadectwo ukończenia Szkoły Lubelskiej przez F. Araszkiwicza); S. Fita, *Araszkiwicz Feliks (1895–1966)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina*, pod red. T. Radzika, A. Witusika, J. Ziółka, t. 2, Lublin 1996, s. 14.

wym, którego uczestnicy rozwijali w sobie polskie uczucia patriotyczne czytając ojczystą literaturę romantyczną, utwory Stanisława Wyspiańskiego i Stefana Żeromskiego oraz *Pana Balcera w Brazylii* Marii Konopnickiej⁶. W roku akademickim 1913/1914 studiował historię literatury polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Uczęszczał na zajęcia prowadzone przez takich uczonych, jak Ignacy Chrzanowski, Jan Łoś, Stanisław Windakiewicz. Świadectwo ukończenia polskiej szkoły prywatnej, nieuznawane przez uczelnie rosyjskie, uzupełnił zdając ekstermistycznie w 1914 r. maturę w Tyflisie, dzięki czemu ukończył w okresie 1915–1918 studia na Wydziale Historyczno-Filologicznym uniwersytetu moskiewskiego. W czasie I wojny światowej był członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej⁷.

W 1918 r. powrócił do kraju i podjął pracę na stanowisku nauczyciela w Szkole Lubelskiej. Pracował tam do 1929 r., nauczając języka polskiego i historii⁸. W tym samym roku zawarł związek małżeński z Ireną z Mączyńskich w Parafii Rzymskokatolickiej św. Pawła w Lublinie⁹.

W 1924 r. uzyskał dyplom doktora na Uniwersytecie Jagiellońskim. Rozprawa doktorska, napisana pod kierunkiem Ignacego Chrzanowskiego, nosiła tytuł *Idealy życiowe Bolesława Prusa*¹⁰ i została wydana drukiem w rok po uzyskaniu przez autora stopnia doktora. W formie książkowej nosi tytuł *Bolesław Prus i jego idealy życiowe*. Przedmowę

⁶ S. Fita, *Feliks Araszkiewicz 1895–1966...*, s. 6–8, 12.

⁷ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 16–17 (zaświadczenia dla F. Araszkiewicza o członkostwie w POW), k. 161 (biogram Araszkiewicza); Cz. Zgorzel-ski, *O profesorze Feliksie Araszkiewiczu*, „Roczniki Humanistyczne. Filologia Polska” 1967, z. 1, s. 179; J. Starnawski, *Feliks Araszkiewicz (14 I 1895–30 V 1966)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, R. 2: 1967, s. 151.

⁸ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 64, 64v, 65, 67, 67v, 69 (zaświadczenia dla F. Araszkiewicza podpisane przez dyrektora Szkoły Lubelskiej), k. 184 (biogram Araszkiewicza).

⁹ Tamże, k. 22 (metryka ślubu F. Araszkiewicza).

¹⁰ J. Starnawski, dz. cyt., s. 151–152; S. Fita, *Feliks Araszkiewicz (14 stycznia 1895–30 maja 1966)*, „Pamiętnik Literacki” 1966, z. 4, s. 703; K. Juszcakowski, *Feliks Araszkiewicz, [w:] Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego („Szkoła Lubelska”) w XXX-lecie 1906–1936*, Lublin 1936, s. 290. Zob. też dyplom doktora filozofii dla Feliksa Araszkiewicza z wymienionymi nazwiskami rektora Jana Łosia, dziekana Tadeusza Estreichera i promotora Ignacego Chrzanowskiego: WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 57.

dotej edycji napisał Julian Krzyżanowski¹¹, który podobnie jak Araszkiewicz pracował w okresie II RP w Lublinie jako nauczyciel. Życie i twórczość Prusa stały się odtąd głównym tematem badań naukowych Feliksa Araszkiewicza¹².

W 1927 r. uczony redagował dwutygodniowy dodatek literacko-naukowy do dziennika „Ziemia Lubelska”, noszący tytuł „Literatura i Nauka”¹³. Od 1929 r. do wybuchu II wojny światowej był wizytatorem szkół średnich oraz zakładów kształcenia nauczycieli szkół powszechnych w Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego. Jako pracownik kuratorium redagował część pedagogiczną i naukową „Dziennika Urzędowego”, wydawanego przez zatrudniającą go placówkę. W latach 1932–1935 pełnił funkcję naczelnika Wydziału Szkolnictwa Średniego KOSL¹⁴.

Okres II RP to czas intensywnej działalności społeczno-kulturalnej prowadzonej przez Feliksa Araszkiewicza w Lublinie. Araszkiewicz był jednym z inicjatorów zorganizowania i członkiem, a także wiceprezesem miejscowego Towarzystwa Miłośników Książki, powstałego w 1926 r. Po wyborach samorządowych z 1927 r. uczestniczył w pracach podkomisji repertuarowo-artystycznej, funkcjonującej w ramach komisji teatralnej Rady Miasta Lublina, sprawującej faktyczne kierownictwo literackie w Teatrze Miejskim. Od 1927 r. wchodził w skład zarządu Lubelskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, zaś w okresie 1932–1939 pełnił w nim funkcję wiceprezesa. Zorganizował w ramach TPN Komisję Regionalistyczną i redagował czasopismo „Region Lubelski”, stanowiące jej organ

¹¹ Zob. F. Araszkiewicz, *Bolesław Prus i jego ideały życiowe*, z przedmową J. Krzyżanowskiego, Lublin 1925.

¹² Zob. *Bibliografia prac Feliksa Araszkiewicza*, zestawiał S. Fita, „Roczniki Humanistyczne. Filologia Polska” 1967, z. 1, s. 187–197.

¹³ S. Fita, *Feliks Araszkiewicz 1895–1966...*, s. 19–20; tenże, *Feliks Araszkiewicz. Regionalista – naukowiec – pedagog*, [w:] *W kręgu Hieronima Łopacińskiego*, komitet red. T. Jeziorski, M. Gawarecka, S. Jarzębowska, S. Wojciechowski, H. Gawarecki, Lublin 1977, s. 118; J. Zięba, *50 lat życia literackiego Lublina*, [w:] *Lublin literacki 1932–1982. Studia i wspomnienia*, pod red. W. Michalskiego i J. Zięby, Lublin 1984, s. 6; *Araszkiewicz Feliks (ur. 1895)*, [w:] *Słownik współczesnych pisarzy polskich*, opracował zespół pod red. E. Korzeniewskiej, t. 1: A–I, Warszawa 1963, s. 132; F. Araszkiewicz, *Ruch literacki w Lubelszczyźnie 1918–1938. Cyfry, daty, tytuły, nazwiska*, [w:] L. Zalewski, *Antologia współczesnych poetów lubelskich*, Lublin 1939, s. 179.

¹⁴ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 161 (biogram Araszkiewicza), k. 184 (biogram Araszkiewicza); S. Fita, *Feliks Araszkiewicz (1895–1966)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 2, s. 14.

prasowy. W latach 30. XX w. sprawował również godność prezesa Lubelskiego Związku Pracy Kulturalnej, skupiającego instytucje i organizacje kulturalne działające w regionie lubelskim. Z inicjatywy Związku w Lublinie wybudowano przy ul. Narutowicza Dom Pracy Kulturalnej im. Józefa Piłsudskiego, czyli gmach mieszczący wówczas m.in. Bibliotekę Publiczną im. Hieronima Łopacińskiego i Muzeum Lubelskie¹⁵, będący obecnie siedzibą Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej [dalej: WBP] im. H. Łopacińskiego.

Podczas okupacji hitlerowskiej Araszkiewicz zajmował się tajnym nauczaniem w Ludwikowie, wsi położonej w powiecie lubartowskim. Przez cztery miesiące zdobywał środki do życia jako robotnik rolny¹⁶.

Po uwolnieniu Lublina w 1944 r. od hitlerowców Feliks Araszkiewicz powrócił do pracy nauczycielskiej. Do 1949 r. uczył polskiego, historii i propedeutyki filozofii w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. Unii Lubelskiej w Lublinie. W latach 1947–1948 godził działalność pedagogiczną ze sprawowaniem funkcji kierownika ośrodka metodycznego dla nauczycieli polonistów, działającego na terenie okręgu Lublin. Od 1946 do 1949 r. dawał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim [dalej: KUL] wykłady zlecone z dydaktyki języka polskiego i historii literatury. W 1947 r. uzyskał na KUL-u stopień doktora habilitowanego. Przewód habilitacyjny przeprowadzono pod kierunkiem Juliusza Kleinera. Tytuł rozprawy habilitacyjnej, wydanej w 1948 r. w formie książkowej, brzmiał: *Bolesław Prus. Filozofia – kultura – zagadnienia społeczne*. W tym samym okresie Araszkiewicza powołano na współpracownika Komisji Historii Literatury Polskiej Akademii Umiejętności. Uczony był też członkiem Towarzystwa Naukowego KUL i przewodniczącym lubelskiego oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza¹⁷.

¹⁵ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 161–162 (biogram Araszkiewicza); M. i H. Gawareccy, *Ks. Ludwik Zalewski*, [w:] *Lublin literacki...*, s. 312–313; A. Grychowski, *Lublin i Lubelszczyzna w życiu i twórczości pisarzy polskich od średniowiecza do 1968 r.*, Lublin 1974, s. 313; S. Fita, *Feliks Araszkiewicz. Regionalista – naukowiec – pedagog...*, s. 117–118; tenże, *Feliks Araszkiewicz*, [w:] *Lublin literacki...*, s. 299–300; K. Bielski, *Most nad czasem* [Wspomnienia], Lublin 1963, s. 220–222; *Araszkiewicz Feliks (ur. 1895)...*, s. 132.

¹⁶ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 162 (biogram Araszkiewicza), 184 (biogram Araszkiewicza); J. Cz. [J. Czachowska], dz. cyt., s. 53; *Araszkiewicz Feliks (ur. 1895)...*, s. 132; S. Fita, *Feliks Araszkiewicz 1895–1966...*, s. 26.

¹⁷ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 162 (biogram Arasz-

W 1949 r. podjął pracę na KUL-u. Został kierownikiem I Katedry Historii Literatury Polskiej, w której wykształcił licznych polonistów, między nimi pracowników naukowych. Wpajał studentom zamiłowanie do regionalizmu. W latach 1950–1953 kierował Sekcją Filologii Polskiej Wydziału Nauk Humanistycznych KUL. W 1953 r. został dziekanem tego wydziału i sprawował powyższy urząd do roku 1954. Od 1956 r. był docentem, zaś od 1961 r. profesorem nadzwyczajnym. Na emeryturę przeszedł w 1965 r.¹⁸

Dzięki staraniom, podejmowanym przez Araszkiewicza od 1954 r., w 1961 r. w Nałęczowie uruchomiono Muzeum Bolesława Prusa¹⁹, stanowiące obecnie oddział Muzeum Lubelskiego z Lublina, mieszczące się w dwóch salach dawnego Pałacu Małachowskich, zamieszkiwane go przez pisarza jako gościa uzdrowiska²⁰.

Uczony, pedagog i popularyzator podejmował próby własnej twórczości literackiej²¹. W okresie 1945–1949 był wiceprezesem Oddziału Lubelskiego Związku Literatów Polskich²². W II RP i po II wojnie światowej otrzymał liczne nagrody i odznaczenia państwowe oraz regionalne, między nimi Srebrny Wawrzyn Polskiej Akademii Literatury, przyznany w 1936 r.²³

kiewiczza), k. 184 (biogram Araszkiewicza); J. Cz [J. Czachowska], dz. cyt., s. 53; S. Fita, *Feliks Araszkiewicz (1895–1966)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 2, s. 14; Cz. Zgorzelski, *O profesorze Feliksie Araszkiewiczzu*, s. 180; *Araszkiewicz Feliks 1895–1966...*, s. 132. Zob. też książkę habilitacyjną F. Araszkiewicza: F. Araszkiewicz, *Bolesław Prus. Filozofia – kultura – zagadnienia społeczne*, Wrocław, Warszawa 1948, passim.

¹⁸ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2064..., k. 162 (biogram Araszkiewicza), k. 184 (biogram Araszkiewicza), k. 192–194 (wykaz osiągnięć Feliksa Araszkiewicza jako kierownika I Katedry Historii Literatury Polskiej KUL w l. 1949–1961 – maszynopis); J. Starnawski, dz. cyt., s. 152; *Araszkiewicz Feliks (ur. 1895)...*, s. 132; L. Ludorowski, *Odnova naukowej regionalistyki*, „Kultura i Życie. Tygodniowy dodatek do Sztandaru Ludu” 1956, nr 47, s. 2.

¹⁹ S. Fita, *Feliks Araszkiewicz 1895–1966...*, s. 32; J. S. [J. Starnawski], *Feliks Araszkiewicz – laureatem nagrody literackiej m. Lublina*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1959, nr 1, s. 164; Cz. Zgorzelski, *Prof. Feliks Araszkiewicz*, „Tygodnik Powszechny” 1966, nr 25, s. 4.

²⁰ *Muzeum Bolesława Prusa w Nałęczowie* [online]. Muzeum Lubelskie w Lublinie [dostęp 15 grudnia 2015]. Dostępny w World Wide Web: http://www.muzeumlubelskie.pl/Muzeum_Boleslaw_Prusa_w_Naleczowie-1-261-40.html.

²¹ Zob. Z. K.-M. [Z. Karczewska-Markiewicz], *Wieczór autorski F. Araszkiewicza*, „Gazeta Lubelska” 1945, nr 90, s. 4.

²² J. Cz. [J. Czachowska], dz. cyt., s. 53.

²³ Tamże; S. Fita, *Feliks Araszkiewicz (1895–1966)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 2, s. 15; *Araszkiewicz Feliks (ur. 1895)...*, s. 132; *Lubelskie nagrody literackie*

Profesor Araszkiwicz zmarł 30 maja 1966 r.²⁴ Czesław Zgorzelski wspominał na łamach „Tygodnika Powszechnego”, że zmarłego cechowały „skromność” i „naturalna dobroć przyjaznego serca”²⁵. Student Józef Japola podkreślił we wspomnieniu ogłoszonym w tym samym piśmie, iż profesor, nazywany przez młodzież akademicką „Dziadkiem” i „Dziadziem”, uczył ją optymistycznego stosunku do życia²⁶. Autor innego tekstu wspomnieniowego, Tadeusz Kłak, prowadzący naęczowskie Muzeum Prusa, napisał o profesorze jako o uczonym, zespalaającym w sobie „zainteresowania naukowe i pisarskie z powołaniem urodzonego działacza”²⁷.

Warto przedstawić także związane wiadomości o osobach, których rękopisy są poniżej edytowane.

Franciszka Arnsztajnowa z domu Meyerson (1865–1942) przysłała na świat w Lublinie. Jej matka Malwina (Małka) z Horowiczów Meyersonowa była pisarką znaną z powieści *Dawid* (1868) i *Z ciasnej sfery* (1878), mających za temat środowisko żydowskie, napisanych w tym samym okresie, co *Meir Ezołowicz* Elizy Orzeszkowej. Brat Arnsztajnowej to filozof Emil Meyerson. Arnsztajnowa weszła do historii literatury polskiej jako poetka, reprezentująca przede wszystkim nurt młodopolski. W jej twórczości dużą rolę odgrywały polska ideologia niepodległościowa i tematyka lubelska. Pisała też wiersze dla dzieci i utwory dramatyczne. Mieszkała w Lublinie wraz z mężem, lekarzem Markiem Arnsztajnem, w rodzinnej kamienicy na ulicy Złotej, znajdującej się na Starym Mieście. W 1932 r. założyła wspólnie z poetą Józefem Czechowiczem (1903–1939) lubelski oddział Związku Literatów, co świadczy,

i naukowe, „Odrodzenie” 1948, nr 33, s. 6; *Laureaci Lublina*, „Dziś i Jutro” 1948, nr 34, s. 8; *Nagrody Lublina*, „Tygodnik Warszawski” 1948, nr 35, s. 12; J. S. [J. Starnawski], dz. cyt., s. 162–164.

²⁴ S. K. Papierkowski, *Feliks Araszkiwicz (1895–1966)*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1967, nr 2, s. 91 (tekst opatrzony nagłówkiem *Wspomnienia pośmiertne*); S. Fita, *Feliks Araszkiwicz (14 stycznia 1895–30 maja 1966)*..., s. 703; J. Starnawski, dz. cyt., s. 151; Cz. Zgorzelski, *O profesorze Feliksie Araszkiwiczu*..., s. 180.

²⁵ Cz. Zgorzelski, *Prof. Feliks Araszkiwicz*..., s. 4.

²⁶ Student [J. Japola], „*Dziadek*”, „Tygodnik Powszechny” 1966, nr 25, s. 4. Imię i nazwisko autora cytowanego wspomnienia podaje Stanisław Fita, zob. *Bibliografia prac Feliksa Araszkiwicza*..., s. 201 (*Dodatek. Wypowiedzi o Feliksie Araszkiwiczu*).

²⁷ T. Kłak, *Uczony, pisarz, pedagog*, „Kamena” 1966, nr 12, s. 4 (wspomnienie z nagłówkiem *Po zgonie Feliksa Araszkiwicza*).

obok twórczości poetki, o szczególnie dużym znaczeniu Arnsztajnowej dla lubelskiego środowiska literackiego. W 1934 r. przeprowadziła się do Warszawy. W czasie II wojny światowej, po rezygnacji z możliwości ukrywania się, zorganizowanej przez Polę Gojawiczyńską oraz Ewę Szelburg-Zarembinę, znalazła się w warszawskim getcie i poniosła śmierć jako ofiara Holokaustu²⁸.

Literacką wizję możliwych wersji śmierci poetki przedstawiła Hanna Krall w książce zatytułowanej *Wyjątkowo długa linia*²⁹.

Profesor Araszkiewicz należał do popularyzatorów twórczości Arnsztajnowej. Dowód stanowią informacje zawarte w prezentowanych poniżej listach.

Ewa Szelburg-Zarembina (1899–1986) urodziła się w Bronowicach pod Puławami. Lata dziecięce spędziła w Nałęczowie niedaleko Lublina. W mieście gubernialnym, czyli Lublinie, kształciła się w polskiej Szkole Handlowej. Z zawodu była pedagogiem. Publikowała utwory epickie i poezje. Ważną część jej twórczości stanowiła literatura dla dzieci: wiersze, baśnie i teksty sceniczne. W cyklu powieściowym *Rzeka kłamstwa*, w którym przedstawiła losy swoich rodziców oraz własne dziecięce i młodzieńcze, ukazała Nałęczów jako Żeleźno, a Lublin pod literacką nazwą Karpin³⁰, utrwalając w ten sposób w literaturze pięknej obraz ro-

²⁸ M. Domański, *Arnsztajnowa Franciszka Hanna (1865–1942)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 1, Lublin 1993, s. 14–16; A. Sz. [A. Szałagan], *Arnsztajnowa Franciszka 1865–1942*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 1: A–B..., s. 56–57; *Arnsztajnowa Franciszka Hanna (1865–1942)*, [w:] *Słownik współczesnych pisarzy polskich...*, t. 1: A–I, s. 136–137; E. Łoś, *Franciszka Arnsztajnowa 1865–1942*, Lublin 1988, passim; A. Grychowski, dz. cyt., s. 233, 266–267, 276, 290, 312, 315–316, 397; A. Grychowski, *Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich od średniowiecza do r. 1918*, Lublin 1965, s. 197–199, 204, 212–214; R. Rosiak, „*Tobie śpiewam, Lublinie*” [wstęp], [w:] F. Arnsztajnowa, *Wiersze*, wstęp i opracowanie R. Rosiak, Lublin 1969, s. 7–15; J. Rybaczuk, „*Miasto rodzinne, ilekroć mi ciężko lub najciężej, do Ciebie zwracam się pamięcią, a gdy pamięć twarde przeżycia przypomina – to sercem, to wyobraźnią*”. *Józef Czechowicz o Lublinie*, [w:] *Peregrynacje do źródeł. Przestrzeń mityczna, przestrzeń realna Lubelszczyzny w twórczości pisarzy XIX–XXI wieku*, cz. III, redakcja J. Szcześniak, D. Trześniowski, Lublin 2012, s. 98–99, 103; J. Zięba, dz. cyt., s. 5–7, 9, 13–15, 17, 21; T. Kłak, *Poezja lubelska 1918–1939*, [w:] *Lublin literacki...*, s. 60–63, 82; K. Bielski, dz. cyt., s. 235–240; K. Szcześniak, *Wyjątkowo długa linia Hanny Krall jako poszukiwanie form obecności i pamięci*, [w:] *Peregrynacje do źródeł. Przestrzeń mityczna, przestrzeń realna...*, s. 132.

²⁹ H. Krall, *Wyjątkowo długa linia*, Kraków 2005, s. 88–92.

³⁰ A. Sz [A. Szałagan], *Szelburg-Zarembina Ewa 1899–1986*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 8: *Ste–V*, Warszawa 2003, s. 153–163; *Szelburg-Zarembina*

dzinnego regionu. Pisarka zmarła w Warszawie. Feliks Araszekiewicz propagował jej utwory w tekstach krytyczno-literackich³¹.

Doktor Zygmunt Klukowski (1885–1959) urodził się w Odessie. Był lekarzem w Szczecznieszynie na Zamojszczyźnie, znanym historykiem i edytorem tekstów źródłowych, działaczem społeczno-kulturalnym i bibliofilem. Należał do Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej. Po II wojnie światowej władze Polski Ludowej przetrzymywały go w więzieniach. Zastąpił jako autor *Dziennika z lat okupacji Zamojszczyzny 1939–1944* i polski świadek oskarżenia na procesie w Norymberdze. Druga część jego zapisków dziennikowych, dotycząca czasów powojennych, została opublikowana po 1989 r.³² Zmarł w Szczecznieszynie.

Poetka i eseistka Anna Kamińska-Śpiewakowa (1920–1986) pochodziła z miasteczka Krasnystaw na Lubelszczyźnie. W Lublinie ukończyła gimnazjum. W tym samym mieście oraz na terenach wiejskich Lubelszczyzny spędziła czas okupacji hitlerowskiej. Po wojnie rozpoczęła studia na KUL-u. W 1945 r. w Lublinie ukazał się *Wybór wierszy poetów lubelskich*, zawierający poezje Kamińskiej³³. Miejsce śmierci poetki to Warszawa.

Znaczenie Kamińskiej dla regionalnego środowiska polegało na podejmowaniu przez pisarkę tematyki lubelskiej. Profesor Araszekiewicz stanowił dla niej autorytet w kwestiach związanych z życiem literackim Lublina oraz Lubelszczyzny.

Ewa (ur. 1899), [w:] *Słownik współczesnych pisarzy polskich...*, t. 3: R–Ż, Warszawa 1964, s. 267–275; T. Kłak, *Biogram* [biogram E. Szelburg-Zarembiny], [w:] E. Szelburg-Zarembina, *Dzieła*, t. 1, przedmowa J. Z. Jakubowski (*Ta, której nie było, Dokąd?, Dziewczyna z zimorodkiem*), Lublin 1971, s. 361–370; A. Grychowski, *Lublin i Lubelszczyzna...*, s. 281–286.

³¹ Zob. publikowane niżej listy pisarki do Araszekiewicza i przypisy będące ich uzupełnieniem.

³² Z. Mańkowski, *Klukowski Zygmunt (1885–1959)*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: PSB], t. XIII/1, z. 56, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 30–31; A. Knyt, *Od redaktora*, [w:] Z. Klukowski, *Zamojszczyzna, t. II: 1944–1959*, Warszawa 2007, s. 329–348; A. Grychowski, *Lublin i Lubelszczyzna...*, s. 345–346; A. Nasalska, *Proza w półwieczu*, [w:] *Lublin literacki...*, s. 251–252.

³³ A. Sz. [A. Szałagan], *Kamińska Anna 1920–1986*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 4: K, Warszawa 1996, s. 29–34; *Kamińska-Śpiewakowa Anna* (ur. 1920), [w:] *Słownik współczesnych pisarzy polskich...*, t. 2: J–K, Warszawa 1964, s. 76–78; J. Zięba, dz. cyt., s. 31; W. Michalski, *Od Przybosia do „Przebudzenia”, czyli o poezji w Lublinie lat 1944–1976*, [w:] *Lublin literacki...*, s. 118; Z. Mikulski, *Moje dzisiejsze wczoraj*, [w:] tamże, s. 369–370; T. Domański, *Garść wspomnień o Klubie Literackim*, [w:] tamże, s. 376.

Józef Nikodem Kłosowski (1904–1959) tak samo jak Kamieńska przyszedł na świat w Krasnymstawie. W okresie międzywojennym i krótko po zakończeniu wojny pracował tam w zawodzie nauczyciela. Zastępował z twórczości epickiej dla dorosłych, dzieci i młodzieży oraz publicystycznej, a także jako redaktor czasopism i działacz ludowy, związany z przedwojennym Stronnictwem Ludowym, Związkiem Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”, okupacyjnym SL „Roch” i Batalionami Chłopskimi. Działał w lokalnych strukturach wymienionych organizacji. W latach 1945–1950 pełnił funkcję naczelnika Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki w Lublinie. W twórczości Kłosowskiego największe znaczenie mają powieści o tematyce wiejskiej³⁴. Pisarz zmarł w Lublinie.

Maria Bechczyc-Rudnicka z Mataftinów (1888–1982) urodziła się w Warszawie. Prowadziła działalność pisarską, translatorską, redaktorską i publicystyczną. Znacznie większą popularność niż twórczość literacka i przekłady z literatur obcych przyniosły jej prace redakcyjne oraz dorobek publicystyczny, szczególnie recenzje teatralne. Od jesieni 1944 r. uczestniczyła w organizowaniu życia literackiego w Lublinie, uwolnionym od niemieckiego okupanta. Do 1947 r. wykonywała obowiązki zastępcy naczelnika Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki. Odgrywała dużą rolę w Oddziale Lubelskim ZLP jako prezes, sekretarz, wiceprezes i członek zarządu. W latach 1947–1964 pracowała na stanowisku kierownika literackiego w teatrze dramatycznym w Lublinie. Od 1952 r. należała do zespołu redakcyjnego popularnego regionalnego czasopisma „Kamena”. W latach 60. XX w. była redaktorem naczelnym tego periodyku³⁵. Bechczyc-Rudnicka zmarła w Lublinie.

³⁴ T. Kłak, *Kłosowski Józef Nikodem, krypt. i pseud. J.K., K.J., jnk, Lemiesz (1904–1959)*, [w:] PSB, t. XIII/1, z. 56, s. 73–74; J. Marszałek, *Kłosowski Józef Nikodem (1904–1959)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 1, s. 136–137; E. G. [E. Głębicka] *Kłosowski Józef Nikodem 1904–1959*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 4: K, s. 159–160; *Kłosowski Józef Nikodem (ur. 1904)*, [w:] *Słownik współczesnych pisarzy polskich...*, t. 2: J–K, s. 138–140; J. Zięba, dz. cyt., s. 21–22, 25–26, 32–33, 36–38; A. Nasalska, dz. cyt., s. 249–250, 261–264; Z. Mikulski, dz. cyt., s. 371; S. Weremczuk, *Rzecznik walczącej wsi*, [w:] *Lublin literacki...*, s. 280–287.

³⁵ A. Sz. [A. Szałagan], *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia 1888–1982*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 1: A–B..., s. 125–127; A. Kochańczyk, *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia z Mataftinów 2^a v. Wrocka (1888–1982)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 1, s. 23–25; *Bechczyc-Rudnicka Maria Xenia (ur. 1888)*, [w:] *Słownik współczesnych pisarzy polskich...*, t. 1: A–I, s. 179–81; J. Zięba, dz. cyt., s. 30, 33, 36–39, 41;

Z Araszkiewiczem – podobnie jak Kłosowskiego – łączyła ją lokalna i regionalna działalność społeczno-kulturalna.

Jerzy Krzysztoń (1931–1982) urodził się w Lublinie. Wychowywał się w Grodnie, gdzie jego ojciec Franciszek prowadził kancelarię adwokacką. W czasie wojny późniejszy pisarz przebywał z matką i bratem na zesłaniu w Kazachstanie, a potem Krzysztoniowie znaleźli się wraz z Armią Polską na Bliskim Wschodzie. Ojca jeszcze przed wywiezieniem rodziny do Kazachstanu aresztowało NKWD. W 1948 r. Krzysztoń zamieszkał w Lublinie, gdzie zdał w 1949 r. maturę. Ukończył filologię polską (specjalność edytorską) i anglistykę na KUL-u. Jeszcze w czasie edukacji uniwersyteckiej, w 1952 r., przeprowadził się do Warszawy. Należał do Stowarzyszenia PAX, z którego wystąpił w 1956 r. Od 1958 r. kierował działem kulturalnym w redakcji czasopisma „Więź”. W latach 1962–1976 był kierownikiem Redakcji Adaptacji Słuchowisk w Polskim Radiu. Opublikował m.in. powieści, opowiadania i wspomnienia. Najbardziej znany utwór Krzysztonia to kilkutomowa powieść pt. *Obłąd*, wydana pierwszy raz na początku lat 80 XX w. Twórca pisał też utwory dramatyczne i słuchowiska radiowe. Zginął śmiercią samobójczą w Warszawie³⁶.

Pochodzenie z Lublina i studia na KUL-u decydują o silnym związku Krzysztonia z tym miastem. Część jego utworów zawiera wątki lubelskie³⁷.

Z korespondencji Krzysztonia do profesora Araszkiewicza wynika, że adresat stanowił dla autora listów oparcie duchowe, cieszył się jego zaufaniem. Krzysztoń był najprawdopodobniej studentem Araszkiewicza.

Teksty publikowanych listów zostały uzupełnione przypisami rzeczowymi i biograficznymi. Przy opracowaniu materiału źródłowego do

A. Kochańczyk, *Maria Bechcycz-Rudnicka*, [w:] *Lublin literacki...*, s. 350–363; A. Kochańczyk, *Teatr w życiu i pisarstwie Marii Bechcycz-Rudnickiej*, [w:] *Peregrynacje do źródeł. Twórczość pisarzy Lubelszczyzny od połowy XIX wieku po współczesność*, pod red. J. Szczesniaka, D. Trześniowskiego, [cz. I], Lublin 2006, s. 79–93; A. Grychowski, *Lublin i Lubelszczyzna...*, s. 366–367.

³⁶ J. Z. [J. Zawadzka], *Krzysztoń Jerzy 1931–1982*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 4: K, s. 408–411; A. Zińczuk, *Współczesny Odys a studium Obłądu Jerzego Krzysztonia*, [w:] *Peregrynacje do źródeł. Twórczość pisarzy Lubelszczyzny...*, s. 117–118; J. Zięba, dz. cyt., s. 42–43.

³⁷ A. Grychowski, *Lublin i Lubelszczyzna...*, s. 374–375; A. Zińczuk, dz. cyt., s. 117–118.

druku pominięto fragmenty rękopisów trudne do odczytania, których brak w edycji nie przeszkadza w zrozumieniu sensu wypowiedzi. Opuszczenia zaznaczono we właściwych miejscach listów i w przypisach.

Listy są poniżej publikowane w kolejności według alfabetycznego układu nazwisk autorów. Powyższe kryterium przyjęto jako najbardziej przejrzyste. Poza tym rękopisy Arnasztajnowej, edytowane na początku, dotyczą czasów najdawniejszych w stosunku do całości drukowanego materiału źródłowego, a końcowa granica korespondencji Krzysztonia i Szelburg-Zarembiny, zamykająca artykuł, to lata 60. XX w., najbliższe czasowo współczesnemu czytelnikowi z całego wyboru opracowanego do druku.

Druga część artykułu, będącego edycją listów do profesora Araszkiewicza, jest zamknięta zakończeniem, zawierającym zwięzłe wnioski i własne spostrzeżenia redaktora edycji. Takie uwagi znajdują się także w zaprezentowanym wyżej wstępie.

Teksty źródłowe

Listy Franciszki Arnasztajnowej³⁸

Lublin, 6.10.1927

Wielce Szanowny Panie Redaktorze!³⁹ / Proszę mi wybaczyć, że zajęta różnymi niedającymi się odłożyć sprawami tak późno na miłą kartkę drogiego Pana odpowiadam. O książce Kadena chętnie napiszę. Czy życzy Pan sobie, żeby to poszło do bieżącego numeru? Witę mam teraz w czytaniu, ale nie wiem, czy jej dam radę! A no zobaczymy. O Łopacińskim⁴⁰ nie mogę pisać,

³⁸ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2065..., k. 4, 4v, 5, 5v, 6–8.

³⁹ List pisany do Araszkiewicza jako redaktora dodatku „Nauka i Sztuka” do „Ziemi Lubelskiej”.

⁴⁰ Łopaciński Hieronim (1860–1906) – filolog klasyczny, nauczyciel, językoznawca, historyk, badacz kultury ludowej, bibliofil. Jego księgozbiór stał się zgodnie z intencją właściciela podstawą zbiorów Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, założonej w 1907 r., zob. m.in. A. Uljasz, *Hieronim Łopaciński (1860–1906). Człowiek, dzieło, pamięć*, Lublin 2006, passim; A. Stępnik, *Łopaciński Hieronim Rafał, krypt. i pseud. H.Ł., L., L.R., R.L., rl., Rafał Lubicz (1860–1906)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 1, s. 162–163.

nie mając odpowiedniego materiału. Myślę, że znacznie lepiej z tego zadania wywiązałyby się p. Riabinin⁴¹. Jest to w ogóle siła niewykorzystana należycie w Lublinie. Należałoby go koniecznie zaciągnąć i zachęcić do pracy w „Dodatku”. Pisywał dawniej do „Ziemi”, pod pseudonimem, o ile się nie mylę, Eugeniusz Barroux. Jest obecnie archiwariuszem, nie wiem, czy w magistracie, czy w województwie, mieszka na Złotej we własnym domu. Był zdaje się w przyjaźni z Łopacińskim⁴².

Za łaskawą obietnicę zajęcia się moją literaturą serdecznie dziękuję. W załączeniu przesyłam trochę swoich druków: 3 zbiórki, z takich wierszy zamieszczonych po pismach niestety udało mi się odnaleźć tylko niewiele, ale niechże to Szanownemu Panu wystarczy do wyrobienia sobie zdania o moich bazgrołach. Przekład książki Kiplinga „Puk” załączam też, bo są tam wiersze w moim przekładzie (swojego rodzaju *de fonce* ze względu na dobitny rytm oryginału)⁴³. Pozwoliłam sobie też dołączyć do tej paczki książeczkę Zdziarskiego *O pierwiastku ludowym w poezji polskiej XIX wieku*, w której jest obszernie omówienie mojego *Grajka*⁴⁴. Obie serie moich wierszy spotkały się w ogóle z bardzo przychylnym przyjęciem krytyki.

⁴¹ Riabinin Jan, ps. Eugeniusz Barroux (1878–1942), archiwista, pracownik Archiwum Państwowego w Lublinie, badacz i popularyzator dziejów Lublina. Zob. B. Wachowicz, *Riabinin Jan, ps. Eugeniusz Barroux (1878–1942)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 1, s. 232–233.

⁴² Riabinin był uczniem Hieronima Łopacińskiego w rosyjskim gimnazjum w Lublinie. Łopaciński opiekował się jego rozwojem naukowym. Lubelski archiwista zgodnie z sugestią Arnsztajnowej i Araszkiewicza napisał wspomnienie o swym dawnym pedagogu, opublikowane w 1929 r. w czasopiśmie „Region Lubelski” redagowanym przez Araszkiewicza. Zob. J. Riabinin, *Ze wspomnień o śp. Hieronimie Łopacińskim*, „Region Lubelski” 1929, nr 2, s. 13–16. W kamienicy Riabininów na Złotej ma obecnie siedzibę muzeum literackie – Oddział im. Józefa Czechowicza, będące jednym z oddziałów miejscowych Muzeum Lubelskiego.

⁴³ Autorka listu informuje o swoim przekładzie wierszy z książki dla dzieci Rudyarda Kiplinga zatytułowanej *Puk z Pukowej Górki*. Przekłady poetki z Kiplinga – zob. F. Arnsztajnowa, *Wiersze...*, s. 293–308.

⁴⁴ Zob. fragment książki Zdziarskiego, o której informuje poetka, dotyczący jej wiersza pt. *Grajek*: S. Zdziarski, *Pierwiastek ludowy w poezji polskiej XIX wieku. Studia porównawczo-literackie*, Warszawa 1901, s. 549–551. Arnsztajnowa opublikowała *Grajka* w tomie *Poezje, seria druga*, zob. B. Wójcikowska, *Wstęp*, [w:] F. Arnsztajnowa, *Wybór wierszy*, Lublin 2005, s. 14. Zob. też publikacje tego utworu: F. Arnsztajnowa, *Grajek*, [w:] F. Arnsztajnowa, *Wybór wierszy...*, s. 50–65; F. Arnsztajnowa, *Grajek*, [w:] F. Arnsztajnowa, *Wiersze...*, s. 84–96; F. Arnsztajnowa, *Grajek*, [w:] F. Arnsztajnowa, *Poezje seria druga*, wydanie drugie, Warszawa 1911, s. 53–72.

O ostatnim zbiorku *Archanioł jutra* nie wiem, czy gdzie pisano⁴⁵. Zdaje się, że „Placówka Lubelska” nie zatroszczyła się wcale o rozesłanie recenzyjnych egzemplarzy!⁴⁶ Piszę już dawno, pierwsze moje rzeczy drukowane były jeszcze w „Kłosach” w 1889 r!!! Później wiersze zamieszczały „Tygodnik Ilustrowany”, „Kurier Codzienny”, [...] ⁴⁷, „Życie” (krakowskie pod redakcją Przybyszewskiego, należałam do grona założycieli i napisałam dla „Życia” wiersz niejako programowy *Na wydaniu*), „Kurier Warszawski”, „Kurier Polski”, „Ateneum”, „Sfinks”, „Rząd i Wojsko”, „Droga”, „Słowo”, „Na Posterunku”, „Sprawa Polska”, „Kurier Poznański”⁴⁸ itd. Na bruku lubelskim pracowałam w „Kurierze” od chwili założenia poprzez wszystkie perypetie, w „Ziemi Lubelskiej”. Przyjmowałam udział we wszystkich ukazujących się księgach pamiątkowych i jednodniówkach. Na konkursach odznaczono: w Warszawie na konkursie „Prawdy” poemat *Powrót*, na konkursie „Wędrowca” 2 ballady, na konkursie w Krakowie sonet, na konkursach dramatycznych dramaty: *Perkun* – w Warszawie i *Na wyżynach* na konkursie Wydziału Krajowego. Na scenie ukazały się: *Perkun* w Lublinie i Łodzi, *Na wyżynach* w Krakowie, Lwowie, Lublinie i Łodzi. *W stojącej wodzie* w Lublinie i Łodzi⁴⁹.

Pisałam też z powodzeniem felietony, szkice, artykuły, krytyki itd. pod różnymi pseudonimami w miarę fantazji i potrzeby, wszystko to rozproszone jest po różnych pismach. Przepraszam, że zajmuję Panu Profesorowi tyle czasu swoją literaturą, ale może się przy pisaniu artykułu te wiadomości na coś przydadzą. Z głębokim szacunkiem / F. Arnsztajnowa

Lublin, 28.03.1928

Wielce Szanowny Panie Profesorze! / Odbitki otrzymałam. Z całego serca dziękuję zarówno za życzliwą ocenę moich prac, jak i za tak miłą sercu

⁴⁵ Tomik wierszy Arnsztajnowej zatytułowany *Archanioł jutra* został wydany w 1924 r., B. Wójcikowska, dz. cyt., s. 13. Wybór utworów z *Archanioła jutra*: F. Arnsztajnowa, *Wybór wierszy...*, s. 81–94; F. Arnsztajnowa, *Wiersze...*, s. 131–152. Zob. też wydanie tego tomiku z 1924 r.: F. Arnsztajnowa, *Archanioł jutra*, Lublin 1924.

⁴⁶ Spółdzielnia Wydawnicza Placówka Lubelska – wydawca tomiku *Archanioł jutra*, zob. F. Arnsztajnowa, *Archanioł jutra...*

⁴⁷ Pominięty mało czytelny fragment tekstu.

⁴⁸ Czasopisma, w których publikowano utwory poetki wymienia Roman Rosiak, R. Rosiak, dz. cyt., s. 9.

⁴⁹ R. Rosiak oprócz dramatów Arnsztajnowej *Perkun*, *Na wyżynach* i *W stojącej wodzie* wymienia jej utwory sceniczne *Widmo* i *Luxaniolo*, R. Rosiak, dz. cyt., s. 14.

mojemu dedykację. Artykuł jest sam w sobie bardzo pięknie i zajmująco napisany. Bóg zapłać za wszystko⁵⁰. Łączę serdeczne życzenia Wesołych Świąt i wyrazy głębokiego szacunku / F. Arnsztajnowa

Lublin, 9.05.1928

Szanowny Panie! / Dziękuję uprzejmie za łaskawy dar cennych prac Szanownego Pana, z których znałam życiorys Prusa⁵¹ i rozprawę w „Pamiętniku Literackim”⁵². W sprawie scenariusza zwracam się do p. Eritrechta⁵³, zobaczymy się w Wiedniu, może za miesiąc. Łączę wyrazy prawdziwego poważania i szacunku / F. Arnsztajnowa

Lublin, 18.05.1928

Wielce Szanowny Panie Profesorze! / Serdecznie dziękuję za łaskawie ofiarowany mi piękny egzemplarz pracy o prof. Hieronimie Łopacińskim⁵⁴. Z prawdziwym zainteresowaniem i szczerym wzruszeniem przeczytałam te tak sumiennie wyłożone dane z życia zasłużonego Lublinianina. A mój patriotyzm regionalny niemałą dumą napełnia myśl, że Lublin na wystawie zjazdu bibliofilów z tak piękną pracą i w tak pięknej oprawie wystąpi⁵⁵.

⁵⁰ Poetka dziękuje za artykuł poświęcony jej twórczości, opublikowany później w „Regionie Lubelskim”. Zob. F. Araszkievicz, *Twórczość literacka Franciszki Arnsztajnowej (próba syntezy)*, „Region Lubelski” 1929, nr 2, s. 75–80. Autor przesłał Arnsztajnowej tekst przed publikacją. Zob. też tę samą pracę nieznacznie uzupełnioną po kilku latach: F. Araszkievicz, *Twórczość literacka Franciszki Arnsztajnowej*, [w:] tenże, *Refleksy literackie. Studia, szkice, notatki*, Lublin 1934, s. 113–121. *Refleksy literackie* to wybór drukowanych wcześniej prac Araszkievicza. Materiały potrzebne w pracy nad powyższym opracowaniem poetka przesłała Araszkieviczowi wraz z opublikowanym wyżej listem z 6 października 1927 r.

⁵¹ Chodzi o publikację Araszkievicza wydaną w 1925 r.: F. Araszkievicz, *Bolesław Prus i jego ideały życiowe...*

⁵² Jest to podziękowanie za przysłanie przez autora artykułu *Rękopis Bolesława Prusa o kompozycji*, wydrukowanego w „Pamiętniku Literackim” za rok 1925/26, zob. *Bibliografia prac Feliksa Araszkievicza...*, s. 188. Zob. też F. Araszkievicz, *Rękopis Bolesława Prusa o kompozycji*, [w:] F. Araszkievicz, *Refleksy literackie...*, s. 28–44 (przedruk).

⁵³ Eritrecht – brak informacji o tej osobie.

⁵⁴ Podziękowanie za egzemplarz autorski popularnonaukowej publikacji: F. Araszkievicz, *Hieronim Łopaciński 1860–1906*, Lublin 1928.

⁵⁵ 200 numerowanych egzemplarzy z nakładu liczącego 500 pozycji przeznaczono dla uczestników zjazdu bibliofilów we Lwowie w roku 1928, tamże, s. [48].

Dziękując z całego serca, łączę wyrazy głębokiego szacunku i poważania
/ F. Arnsztajnowa

List Marii Bechczyc-Rudnickiej⁵⁶

Lublin, 15.08.1962

Serdeczne gratulacje z okazji przyznania tegorocznej nagrody wojewódzkiej składa Wielce Szanownemu i Drogiemu Koledze M. Bechczyc-Rudnicka⁵⁷

P.S. Dałam już do chemigrafii fotografię Pana, którą miałam, choć młodszy, jest tam Pan bardzo podobny.

List Anny Kamińskiej⁵⁸

Warszawa, 3.11.1957

Szanowny Panie! / Dziękuję bardzo za przesłanie książki *Dzieła i twórcy*⁵⁹. Jeśli tylko potrafię, chętnie coś o niej napiszę. Wołałabym jednak, aby to zrobił krytyk literacki z prawdziwego zdarzenia, nie uważam się za krytyka, choć pisuję czasem recenzje poetyckie. Gdyby ktoś z lubelskich pisarzy przysłał do „Nowin”⁶⁰ recenzję, byłoby bardzo dobrze. Łączę serdeczne pozdrowienia dla Pana i dla Lublina, którego dawno nie widziałam, niestety. Wacław Gralewski⁶¹ robił nadzieje zaproszenia nas przez Lublin na jakiś wieczór, ale dotąd trudno to zrealizować. A może jednak na wzór „zjazdu kieleckiego”, a ostatnio „poznńskiego festiwalu poezji” Lublin postarałby się urządzić jakiś zjazd swoich rozproszonych krajan. / Anna Kamińska

⁵⁶ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2065..., k. 13.

⁵⁷ Autorka listu gratuluje adresatowi nagrody przyznanej przez Wojewódzką Radę Narodową w Lublinie w 1962 r.

⁵⁸ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2065..., k. 100–101.

⁵⁹ Zob. F. Araszkiewicz, *Dzieła i twórcy. Studia i szkice*, Warszawa 1957 (wybór publikowanych wcześniej tekstów Araszkiewicza).

⁶⁰ Mowa prawdopodobnie o czasopiśmie „Nowiny Literackie i Wydawnicze”, którego pierwszy rocznik ukazał się w 1957 r. w Warszawie.

⁶¹ Gralewski Wacław (1900–1972) – lubelski pisarz, poeta, dziennikarz i redaktor; przyjaciel i współpracownik Józefa Czechowicza, A. L. Gzella, *Gralewski Wacław ps. Victor, Szymon (1900–1972)*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina...*, t. 1, s. 96–97.

List Zygmunta Klukowskiego⁶²

Szczebrzeszyn, 25.11.1948

Wielce Szanowny Panie Profesorze! / Najuprzejmiej dziękuję za pamięć i piękną książkę o Prusie⁶³. Wyobrażam sobie, ile mozolnego trudu i dodatkowych studiów wymagało opracowanie tematu w takim właśnie ujęciu. Czytałem już parę recenzji⁶⁴. Ale widocznie temat dla krytyków jest za trudny, bo ograniczają się do zdawkowych wypowiedzi i szablonowych pochwał. Ja ze swoim wydawnictwem utknąłem, ale nie z własnej winy. V tom trzymano 3 miesiące w cenzurze w Lublinie i nie przybito pożądaną pieczętą. Drugie trzy miesiące rękopis leży w Warszawie i nie mam dotychczas żadnej odpowiedzi. Tom ten znacznie różni się od poprzedniego, bo podałem dzieje powiatu zamojskiego za rządów hitlerowskich nie w formie relacji i wspomnień, lecz w opracowaniu własnym wszystkich dziedzin życia. Nie zrażam się tym jednak i pracuję w dalszym ciągu⁶⁵. Proszę przyjąć wyrazy głębokiego poważania i bardzo serdeczne pozdrowienia / Z. Klukowski

List Józefa Nikodema Kłosowskiego⁶⁶

[1958 r.]

Wielce Szanowny Panie Profesorze! / Mam zaszczyt złożyć na ręce Pana i Jego Wielce Szanownej Małżonki swoją nową powieść pt. *Berło*⁶⁷. Proszę

⁶² WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2065..., k. 150, 150v.

⁶³ Araszkiewicz przysłał doktorowi Klukowskiemu swoją książkę: F. Araszkiewicz, *Bolesław Prus. Filozofia – kultura – zagadnienia społeczne...*

⁶⁴ Spis bibliograficzny recenzji powyższej książki: zob. *Araszkiewicz Feliks (ur. 1895)...*, s. 134.

⁶⁵ Doktor Klukowski informuje o swej pracy nad pięciotomową serią *Wydawnictwo materiałów do dziejów Zamojszczyzny w latach wojny 1939–1944*, która ukazywała się pod jego redakcją, zob. *Terror niemiecki w Zamojszczyźnie 1939–1944*, Zamość 1945 (t. I serii), *Zamojszczyzna w walce z Niemcami 1939–1944*, Zamość 1946 (t. II), *Niemcy i Zamojszczyzna 1939–1944*, Zamość 1946 (t. III), *Dywersja w Zamojszczyźnie 1939–1944*, Zamość 1947 (t. IV), Z. Klukowski, *Dziennik z lat okupacji Zamojszczyzny (1939–1944)*, wstęp i redakcja Z. Mańkowski, Warszawa 1958 (t. V seryjnego wydawnictwa). Zob. też A. Knyt, dz. cyt., s. 338, 344; Z. Mańkowski, dz. cyt., s. 31. Zgodnie z informacją z listu doktora Klukowskiego do F. Araszkiewicza pierwsze cztery tomy były wyborami relacji zebranych i opracowanych do druku przez Klukowskiego, a piątą publikacją jego okupacyjnego dziennika.

⁶⁶ WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Rkps., sygn. 2065..., k. 151.

⁶⁷ Kłosowski przysłał egzemplarz następującego wydania utworu: J. N. Kłosowski, *Berło*, Warszawa 1958.

darować, że nie czynimy tego osobiście, bo oboje jesteśmy chorzy. Żona⁶⁸ ma atak kamicy nerek. Ja leżę już od dłuższego czasu (reumatyzm niepozwalający na poruszanie się, serce). Już zaczynamy oboje chodzić. Trochę stan zdrowia polepszył się. Łączymy wyrazy poważania i najlepsze pozdrowienia dla obojga Państwa / J. N. Kłosowski

Bibliografia

- Araszkiewicz Feliks, *Bolesław Prus i jego ideały życiowe*, z przedmową Juliana Krzyżanowskiego, Lublin 1925.
- Araszkiewicz Feliks, *Dzieła i twórcy. Studia i szkice*, Warszawa 1957.
- Araszkiewicz Feliks, *Refleksy literackie. Studia, szkice, notatki*, Lublin 1934.
- Bereś Witold, Burnetko Krzysztof, Podsadecka Joanna, *Krąg Turowicza. Tygodnik, czasy, ludzie. 1945–1999*, wstęp W. Dawidowski, posłowie J. Makowski, Limanowa–Kraków 2012.
- Bibliografia prac Feliksa Araszkiewicza*, zestawiał S. Fita, „Roczniki Humanistyczne. Filologia Polska” 1967, z. 1, s. 187–197.
- Fita Stanisław, *Feliks Araszkiewicz 1895–1966*, Lublin 1995.
- Fita Stanisław, *Feliks Araszkiewicz (14 stycznia 1895 – 30 maja 1966)*, „Pamiętnik Literacki” 1966, z. 4, s. 703.
- Grychowski August, *Lublin i Lubelszczyzna w życiu i twórczości pisarzy polskich od średniowiecza do 1968 r.*, Lublin 1974.
- Kłak Tadeusz, *Kłosowski Józef Nikodem, krypt. i pseud. J. K., K. J., jnk., Lemiesz (1904–1959)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII/1, z. 56, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 73–74.
- Kłak Tadeusz, *Uczony, pisarz, pedagog*, „Kamena” 1966, nr 12, s. 4.
- Krzysztoń Jerzy, *Wspominając Zbigniewa Jakubika*, [w:] *Lublin literacki 1932–1982. Studia i wspomnienia*, pod red. W. Michalskiego i J. Zięby, Lublin 1984, s. 330.
- Ludorowski Lech, *Odnowa naukowej regionalistyki*, „Kultura i Życie. Tygodniowy dodatek do Sztandaru Ludu” 1956, nr 47, s. 2.
- Mańkowski Zygmunt, *Klukowski Zygmunt (1885–1959)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII/1, z. 56, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 30–31.
- Papierkowski Stanisław K., *Feliks Araszkiewicz (1895–1966)*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1967, nr 2, s. 91.

⁶⁸ Pisarz wymienia w liście swoją żonę Zofię Kłosowską.

- Schematismus ordinis fratrum minorum iussu rev.mi p. Augustinii Sépinski ministri generalis cura secretariae genmeralis studio P. Berardi Bonvini nunc quartum typis editus*, Romae 1961.
- Słownik biograficzny miasta Lublina*, pod red. Tadeusza Radzika, Andrzeja Witusika, Jana Ziółka, t. 1–2, Lublin 1993–1996.
- Słownik współczesnych pisarzy polskich*, opracował zespół pod red. Ewy Korzeniewskiej, t. 1: A–I, Warszawa 1963, t. 2: J–P, Warszawa 1964, t. 3: R–Ż, Warszawa 1964.
- Starnawski Jerzy, *Feliks Araszkiewicz (14 I 1895 – 30 V 1966)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, R. 2: 1967, s. 151.
- Student [Japola Józef], „Dziadek”, „Tygodnik Powszechny” 1966, nr 25, s. 4.
- Szelburg-Zarembina Ewa, *Iskry na wiatr*, Warszawa 1980 (t. 4 cyklu powieściowego *Rzeka kłamstwa*).
- Szelburg-Zarembina Ewa, *Zawiłości prostej drogi*, Warszawa 1979.
- Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, opracował zespół pod red. Jadwigi Czachowskiej i Alicji Szałagan, t. 1: A–B, Warszawa 1994, t. 4: K, Warszawa 1996, t. 8: Ste–V, Warszawa 2003.
- Zgorzelski Czesław, *O profesorze Feliksie Araszkiewiczu*, „Roczniki Humanistyczne. Filologia Polska” 1967, z. 1, s. 179.
- Zgorzelski Czesław, *Prof. Feliks Araszkiewicz*, „Tygodnik Powszechny” 1966, nr 25, s. 4.
- Zięba Józef, *Zbigniew Jakubik 1920–1976 w dziesiątą rocznicę śmierci*, Lublin 1988.
- Zińczuk Aleksandra, *Współczesny Odys a studium Obłądu Jerzego Krzysztonia*, [w:] *Peregrynacje do źródeł. Przestrzeń mityczna, przestrzeń realna Lubelszczyzny w twórczości pisarzy XI–XXI wieku*, cz. III, pod red. Janiny Szczepiński, Dariusza Trzeźniowskiego, Lublin 2012, s. 117–118.
- Żakowski Jacek, *Pół wieku pod włos, czyli życie codzienne „Tygodnika Powszechnego” w czasach heroicznych*, Kraków 1999.

Letters of writers connected with Lublin and the Lublin Region written to Professor Feliks Araszkiewicz (part 1)

ABSTRACT: The article presents a selection of letters written to a literary historian, Feliks Araszkiewicz from Lublin (1895–1966). Araszkiewicz was a professor at the Catholic University of Lublin. From the rich collection of

manuscripts by Polish writers, researchers in literature and journalists, which is available at Hieronim Łopaciński Voivodeship Public Library in Lublin, the letters of the following authors connected with Lublin and the Lublin Region have been selected: Franciszka Arnsztajnowa (1865–1942), Maria Bechczyc-Rudnicka (1888–1982), Anna Kamieńska (1920–1986), Zygmunt Klukowski (1885–1959), Józef Nikodem Kłosowski (1904–1959), Jerzy Krzysztoń (1931–1982) and Ewa Szelburg-Zarembina (1899–1986).

KEYWORDS: Araszkiewicz Feliks (1895–1966), Arnsztajnowa Franciszka (1865–1942), Bechczyc-Rudnicka Maria (1888–1982), Kamieńska Anna (1920–1986), Klukowski Zygmunt (1885–1959), Kłosowski Józef Nikodem (1904–1959), Krzysztoń Jerzy (1931–1982), Szelburg-Zarembina Ewa (1899–1986).

